

UPPSALA
UNIVERSITET

Rapport IBG-LP 07-009

Hållbar utveckling

Gymnasielärares attityder och fortbildningsbehov

Cecilia Waxegård

Institutionen för biologisk grundutbildning, Uppsala universitet

Läroprogrammet 210-330 hp

Lärarexamensarbete 15 hp, ht 2007

Handledare: Ingela Frost

Examinator: Jonas Almqvist

Sammanfattning

Ett av de stora problemen med hållbar utveckling i relation till undervisning är att det är så svårt att definiera och därmed också svårt att undervisa om. Det står i läroplanen och vissa kursdokument att hållbar utveckling ska ingå i undervisningen i svensk skola men det är inte preciserat hur och i vilken omfattning. Det gör det svårt för lärare att konkretisera relevant kunskap och förmedla den till eleverna.

Syftet med denna undersökning är att ta reda på vilken attityd lärare har till hållbar utveckling, vilken omfattning de undervisar om det och i vilken mån de önskar fortbildning. Detta har jag undersökt med en enkätstudie bland lärare på två skolor i olika städer. Studien visade att 37 % av lärarna aldrig undervisar om hållbar utveckling och att bara 27 % gör det ofta eller väldigt ofta. Av lärarna uppger 63 % att de varken har fått utbildning eller fortbildning i hållbar utveckling. Detta är en hög siffra jämfört med andra undersökningar, detta tyder på att det finns stora skillnader mellan olika skolor och kommuner. På de båda skolorna som ingick i enkätundersökningen har dock lärarna svarat väldigt lika trots skolorna ligger i olika städer.

Jag har också kommit fram till att viljan att fortbildas är hög, 44 % önskar fortbildning detta verkar vara något som ledningen på skolor inte är medvetna om och framförallt inte utnyttjar. Lärare i samhällskunskap är den ämnesgrupp som tycker att det är mest relevant att undervisa om hållbar utveckling, men de undervisar i samma utsträckning som lärare i naturvetenskapliga ämnen om hållbar utveckling.

Nyckelord

Hållbar utveckling, gymnasieskolan, fortbildning, attityder, lärare

Förord

Tack

Jag vill tacka Tobias Jakobsson för att du har hjälpt mig att sammanställa och bearbeta min enkät med hjälp av ditt enkätprogram. Det har verkligen gjort arbetet smidigare även om jag då och då har svurit över alla datorer. Jag vill också tacka min handledare Ingela Frost för all hjälp med form och struktur på arbetet.

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	1
NYCKELORD	1
FÖRORD	2
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
INLEDNING	4
VAD ÄR HÅLLBAR UTVECKLING?	4
SYFTE.....	6
BAKGRUND	7
HUR INTERNATIONELLA MÖTEN HAR FORMAT BEGREPPET HÅLLBAR UTVECKLING	7
HÅLLBAR UTVECKLING I SKOLAN	9
<i>Hållbar utveckling i skolan styrdokument</i>	10
<i>Tidigare forskning</i>	12
FRÅGESTÄLLNINGAR	14
METOD	15
GENOMFÖRANDE UNDERSÖKNINGSMETOD.....	15
ENKÄTENS UTFORMNING	15
URVAL	16
RESULTAT	17
BAKGRUNDSFRÅGOR	17
FRÅGOR RÖRANDE ATTITYDER OCH UNDERVISNING	19
FORTBILDNING.....	23
DISKUSSION	26
BAKGRUNDSFRÅGOR	26
FRÅGOR RÖRANDE ATTITYDER OCH UNDERVISNING.....	27
FORTBILDNING.....	29
FRAMTIDA STUDIER	31
RELIABILITET OCH VALIDITET I ENKÄTUNDERÖKNINGEN, ÖVERVÄGANDEN VID TOLKNING AV RESULTAT..	32
LITTERATURLISTA	33
BILAGA 1	36
BILAGA 2	42

Inledning

Det nya århundradets största utmaning är att ta ett abstrakt begrepp som hållbar utveckling och göra det till en verklighet för människorna över hela världen.

Kofi Annan

Vad är hållbar utveckling?

Att ge en tydlig definition av hållbar utveckling är en svår uppgift då begreppet är mångfasetterat och inte har någon fastställd definition. Dobson skrev 1996 en artikel om just definitionsproblematiken för begreppet. Han hävdade att det redan då fanns åtminstone 300 definitioner, ett antal som hela tiden växer. (Dobson 1996)

Hållbar utveckling lanserades ursprungligen på 1980- talet av IUCN (International Union for Conservation of Nature) (Skolverket 2002). Begreppet fick ett stort uppsving genom Brundtlandkommissionens rapport, *Our common future*, från 1987. I den svenska översättningen, *Vår gemensamma framtid*, från 1988 presenteras hållbar utveckling som:

"Hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra förutsättningarna för kommande generationer att tillfredsställa sina behov." (Bruntland 1988)

Denna definition tycks vara den mest allmänt förekommande men absolut inte den enda. Ofta läser man om hållbar utveckling som ett begrepp bestående av tre eller flera dimensioner. I Skolverkets rapport, *Hållbar utveckling i skolan* (2002) presenteras ett förslag innehållande sex dimensioner. Dessa är: en ekonomisk, en social, en politisk, en kulturell, en ekologisk och en sista dimension som man kan kalla en "hela livet paradig". Att så många dimensioner presenteras får ses som ett undantag. Betydligt vanligare är tre eller fyra. Under toppmötet i Rio 1992 presenterades fyra dimensioner, den sociala, kulturella, ekonomiska och ekologiska. Dock skriver Corell och Söderberg att den kulturella dimensionen ofta inkluderas i den sociala. Detta stöds även av bland annat Östman *et al* (2005) som presenterar tre dimensioner. För att ett samhälle ska anses ha en hållbar utveckling måste samhället innehålla alla dessa tre dimensioner och de måste vara i balans.

Ett exempel på en annan definition finns i *Caring for the Earth* som är en världsstrategi för naturvård. Den utarbetades av IUCN, UNEP och WWF 1980. IUCN är den internationella naturvårdsunionen, IUCN är FN: s miljöprogram och WWF är World Wide Found for Nature. 1993 gavs en svensk utlaga ut, den kallas för *Omsorg om joden*.

"Att bygga ett uthålligt samhälle är en strategi som syftar till en utveckling som innebär verkliga förbättringar av människors livskvalitet samtidigt som den bevarar Jordens livskraft och mångfald." (IUCN *et al* 1993)

Även Brundtlandkommissionen har reviderat sin första definition och ersatt den med

”Hållbar utveckling är en utveckling som förser ett samhälles alla invånare med grundläggande miljömässiga, ekonomiska och sociala tjänster utan att hota livskraften hos de naturliga, byggda och sociala system varpå försörjningen av dessa tjänster är beroende” (Björneloo 2007)

Trots denna revidering är det deras första definition som är den mest allmänna. Dock visar det på att mångfalden i begreppsvärden som är enorm.

Hållbar utveckling kan också beskrivas på ett mer filosofiskt sätt. Till exempel skriver Combes i en artikel att hållbar utveckling handlar om att lära sig. Det är enligt honom en process som utvecklar medvetande och förståelse om omvärlden (miljön) och förmåga att tänka kritiskt. Det handlar om att respektera värden och bevara det som tidigare generationer har åstadkommit. Socialisationsmönster från de senaste århundradena har lärt oss att leva på ett icke hållbart sätt och därmed skapa de sociala och miljömässiga problem vi ser idag. Vi måste hitta en väg ut ur detta problem men hållbar utveckling är inte ett fixt mål utan snarare ett koncept eller en horisont som hela tiden ändrar sig. (Combes 2005)

Som synes finns en mängd olika förslag mer eller mindre precisa och konkreta. Inte bara definitionen är problematisk, även översättningen av engelskans sustainable till hållbar är omtvistad. Till exempel anser Sundqvist enligt Björneloo (2007) att ordet hållbar kan anses vara synonymt med att hålla eller greppa och att det framförallt saknar tidsdimension. Han menar att uthållig vore ett bättre ord. Under 1990-talet användes i Sverige bärkraftig och uthållig parallellt med hållbar men idag dominerar hållbar. (Corell och Söderberg 2005) Så sent som under rådslaget i Göteborg 2004 konstaterades det att det inte finns någon väl accepterad gemensam uppfattning om vad hållbar utveckling är. (Björneloo och Nyberg 2007)

För att göra det här arbetet möjligt har jag sammanställt en kort definition av hållbar utveckling. Den lyder:

”Brundtlandkommissionen definierade 1987 hållbar utveckling som: ”Hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra förutsättningarna för kommande generationer att tillfredsställa sina behov.”

”Man kan också uttrycka hållbar utveckling i ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. Alla dessa tre måste vara i balans för att ett samhälle kan anses ha en hållbar utveckling.”

Jag har byggt denna definition på de mest förekommande definitionerna vilka är Brundtlandkommissionens första definition och förklaringsmodellen med tre dimensioner. Samtidigt har jag försökt att göra den kort och konkret.

Syfte

Syftet med den här studien är att ta reda på vilken attityd gymnasielärare har till hållbar utveckling i relation till deras undervisning. Jag vill ta reda på om de tycker att man ska undervisa i hållbar utveckling och i vilka ämnen de tycker att denna undervisning borde ske. För att lärare ska kunna ge elever en tillfredställande bild av hållbar utveckling krävs det att de har en viss kunskap i ämnet. Studien syftar därför också till att ta reda på om lärare på gymnasieskolan anser sig ha den kunskapen och i vilken mån de vill ha fortbildning. Detta är viktigt att veta för att motivera fortbildning för lärare och andra beslut som kan påverka omfattningen av undervisning kring hållbar utveckling på gymnasieskolan idag.

Bakgrund

Hur internationella möten har format begreppet hållbar utveckling

Ett flertal stora mellanstatliga möten har haft stor betydelse för framväxandet av hållbar utveckling till det välkända och välanvända begrepp det är idag. Här presenteras de viktigaste mötena som alla är arrangerade på uppdrag av FN.

1972, Stockholmskonferensen, Human Environment

På Stockholmskonferensen fick miljöfrågorna sitt stora internationella genombrott. Konferensen ledde bland annat fram till en politisk deklaration och ett handlingsprogram. Som en direkt följd av dessa bildades FN:s miljöprogram UNEP (United Nations Environmental Programme). Detta ledde till att det internationella samarbetet kring miljöfrågor kom igång på allvar. Vid denna tid hade hållbar utveckling inte etablerats som ett internationellt begrepp men ofta ser man denna konferens som startpunkten för dess framväxt. (Ekborg 2002)

1977, Tbilisi deklARATIONEN

1977 hölls den första mellanstatliga konferensen som rör miljöundervisning. Mötet noterade den enormt viktiga rollen som miljöundervisning har för att bevara och förbättra världens miljö och utvecklandet av en balanserad utveckling för världens samhällen. (The global development research center 2007)

1983-1987, Brundtlandkommissionen

1983 tillsatte FN en grupp med uppdrag att analysera de kritiska miljö- och utvecklingsfrågorna. Gruppens officiella namn var The World Commission for Environment and Development men den kom snart att kallas för Brundtlandkommissionen efter ordföranden Gro Harlem Brundtland. 1987 presenterade de sin rapport, Vår gemensamma framtid, den gav begreppet hållbar utveckling ett internationellt genombrott. (Björneloo 2007) Rapporten hävdade att miljö och utveckling är intimt förknippade även om beslutsfattare ofta behandlar dessa separat. Miljöhänsyn måste vara en del i det moderna industrisamhället. En anledning till att begreppet fick så stort genombrott var för att det överbryggade spänningen mellan naturresurser och ekonomisk tillväxt. En annan anledning var att begreppet var vagt och töjbart. Kritikerna menade att detta kan betyda vad som helst eller ingenting medan förespråkarna menade att det av den orsaken var väldigt användbart i politiska sammanhang. (Corell och Söderberg 2005)

1992, Rio-konferensen om miljö och utveckling

Mellan Stockholmskonferensen och Riokonferensen förändrades det internationella samfundets inställning till miljöfrågor drastiskt. Medvetenheten om problemen och att samarbete mellan länder är nödvändigt ökade. (Corell och Söderberg 2005) FN samlade därför 1992 världens ledare till en konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro. Under konferensen enades man om handlingsplanen för hållbar utveckling, Agenda 21. I handlingsplanen betonades det regionala, nationella och lokala arbetets betydelse för hållbar utveckling. Denna handlingsplan fick ett stort genombrott i Sverige. Genom ett massivt arbete hade alla kommuner redan fyra år efter konferensen startat upp ett Agenda 21 arbete. Detta nådde på så vis en stor del av Sveriges befolkning.

2000, FN: s millenniedeklaration

Enligt millenniedeklarationen kräver global utveckling en helhetssyn. Den ligger till grund för tidsbundna och mätbara utvecklingsmål och antogs år 2000 av världens stats och regeringschefer. Dessa mål handlar om globala utvecklingsfrågor så som fattigdom, utbildning, jämställdhet, barnadödlighet, mödrahälsa, hiv/aids, säkerställandet av en miljömässigt hållbar utveckling samt en förstärkning av det globala partnerskapet mellan rika och fattiga länder. Ett exempel på konkretiserade mål är ett delmål om att fram till 2015 halvera andelen människor som lever i extrem fattigdom. Man konstaterar också att det inte räcker med att ta tag i problemen, man måste också se sambandet mellan dem och se vad som krävs för en hållbar utveckling. (Björneloo 2007)

2002, Johannesburg-toppmötet om hållbar utveckling

Mötet slog fast att all utveckling måste vara hållbar och att ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter måste tas hänsyn till. Nya mål om vattenhushållning, biologisk mångfald, grundläggande sanitet, fiskbeståndet, och minskade miljö och hälsoeffekter av kemikalier lades till utvecklingsmålen från millenniedeklarationen. Man rekommenderade också att alla länder skulle utarbeta nationella strategier för hållbar utveckling senast år 2005. Sverige hade redan innan detta möte utarbetat sin första strategi för nationell hållbar utveckling. (SOU 2004:104)

Dessa sex FN-anknutna milstolpar är dock bara en del av allt arbete som gjorts under dessa år. Ideella organisationer, forskare och opinionsbildare har påverkat ett samhällsförlopp som gjort dessa möten möjliga. (SOU 2004:104)

Under toppmötet i Johannesburg tog den dåvarande svenska statsministern Göran Persson initiativ till fortsatt arbete kring hållbar utveckling. Detta initiativ mynnade ut i ett internationellt rådslag i Göteborg 2004. 350 deltagare från 75 länder deltog i mötet som inspirerades av dåvarande generalsekreterare för FN Kofi Annans ord

”Det nya århundradets största utmaning är att ta ett abstrakt begrepp som hållbar utveckling och göra det till en verklighet för människorna över hela världen.” Kofi Annan

Rubriken för rådslaget var: Learning to change our world: International consultation on education for sustainable development. (Björneloo och Nyberg 2007)

Hållbar utveckling i skolan

FN-organet UNESCO har proklamerat att utbildning för hållbar utveckling ska ha högsta prioritet 2005-2014. Denna satsning kallas ”United Nations Decade of Education for Sustainable Development” och ska omfatta all utbildning från förskola till folkbildning oberoende av ämnes gränser och på hela jorden. (Combes 2005)

Grunden till undervisning om hållbar utveckling i Svensk skola får nog anses vara miljöundervisning. Redan på Stockholmskonferensen 1972 talades om miljöundervisning. Trots detta var miljöundervisningen ganska liten på 70-talet även om man lokalt försökte. Miljöfrågor var inte förankrade vare sig i läro- och kursplaner eller som ett eget ämne. Bristen på material för miljöundervisning var också stor på 70 och början på 80-talet. (Naturvårdsverket 1999)

I Lgr 80 finns miljöbegreppet med som ett tydligt inslag, detta kan man se som ett resultat av Tbilisidokumentets skrivningar från 1977. Traditionella ämnesgränser är borttagna istället betonas vikten av samarbete mellan ämnesblocken för att skapa förståelse och ge en helhetssyn. Trots detta uppfattas hållbar utveckling av många fortfarande som något tillhörande det naturvetenskapliga ämnesområdet. (Björneloo 2007)

Riksdagen beslutade 1990 om ett miljötillägg i skollagens portalparagraf. Det lyder

”Var och en som verkar inom skolan skall främja ansvar för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.” (Skolverket 2006)

Utbildningsfrågorna var inte prioriterade i Brundtlandrapporten men under Riokonferensen var de däremot högt prioriterade, ett helt kapitel i Agenda 21 från 1992 ägnas åt just utbildning. Även under flera konferenser under 1990-talet har FN understrukt utbildningens viktiga roll i frågan om hållbar utveckling. (SOU 2004:104)

1996 startades ett samarbete mellan länderna kring Östersjön för att utveckla en Agenda 21 speciellt för utbildningsområdet. (Lindhe och Östman 2006) Dokumentet Baltic 21 Education antogs 2002 vid en utbildningsministerkonferens. Elva länder står bakom dokumentet och det fokuserar på samarbete som gäller undervisning om hållbar utveckling. Det uppmanar politiker på alla nivåer att ge tydliga signaler om hur viktigt hållbar utveckling är. Det slår också fast att

hållbar utveckling bör skrivas in i alla skolans styrdokument. Målet med undervisning om hållbar utveckling är att alla elever ska ha kunskap, värderingar och färdighet att kunna vara aktiva och kunna ta ansvar för en hållbar utveckling samt delta i beslutande på alla nivåer, så väl lokala som globala. (Regeringskansliet 2002)

Man fastslår vidare att lärare har en viktig roll för att förse eleverna med utbildning om hållbar utveckling. Problem kring demokrati och ekologisk medvetenhet bör läras ut genom praktik. Hållbar utveckling är en fundamental del av en vital demokrati och ett aktivt medborgarskap. Utbildningen måste också utrusta eleverna med kunskap så att de kan ändra sina levnadsmönster på ett sätt som gör att det kan bidra till en hållbar utveckling. (Regeringskansliet 2002)

Även hur undervisningen bör gå till är preciserat.

”De studerande måste ges större möjligheter till inflytande och till att ta ansvar för sin egen inläring. Det är viktigt att studeranderollen ändras till en mera aktiv deltagare och lärarrollen omvandlas till mera av en mentor och handledare. Andra viktiga metoder är kritisk reflektion och diskussion” (Regeringskansliet 2002)

Hållbar utveckling i skolans styrdokument

1994 infördes hållbar utveckling i läroplanen (Lpf 94) där är begreppet inte definierat men det står under rubriken gemensamma uppgifter för de frivilliga skolformerna att:

”Undervisningen bör belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa **hållbar utveckling**. Ett internationellt perspektiv i undervisningen är viktigt för att kunna se den egna verkligheten i ett globalt sammanhang, för att skapa internationell solidaritet och för att förbereda eleverna för ett samhälle med allt tätare kontakter över nations- och kulturgränser.” (Skolverket 2006)

Hållbar utveckling diskuteras i en mängd olika typer av skrifter, främst relaterade till miljöproblem. En märklig iakttagelse är att när man läser om hållbar utveckling i ett större perspektiv är begreppet generellt mer öppet och rymmer såväl miljöaspekter, sociala aspekter som ekonomiska aspekter. Men när man läser om det i relation till skolan verkar det snarare vara en vidareutveckling av miljöbegreppet. Texten om hållbar utveckling i läroplanen (ovan) föregås av ett stycke som handlar om just miljö. Vilket gör att man definitivt har miljö i tankarna när man läser det.

På gymnasieskolan idag finns åtta kärnämnen som ingår i gymnasieskolans alla program. Dessa är, engelska, estetisk verksamhet, idrott och hälsa, matematik, naturkunskap, samhällskunskap, svenska (alternativt svenska som andraspråk) och religionskunskap. (Skolverket 2007a) I de kurser som är så kallade kärnämneskurser finns begreppet hållbar utveckling inte nämnt, och bara

i ämnesbeskrivningen för naturkunskap finns ordet med. I några av de kurser som räknas till kärnämneskurser finns det dock beskrivningar av något som man kan anta är hållbar utveckling, till exempel i samhällskunskap A står det att:

”eleverna ska kunna förstå hur politiska, ekonomiska, geografiska och sociala förhållanden har format och ständigt påverkar såväl vårt eget samhälle som det internationella samhället, kunna formulera, förstå och reflektera över samhällsfrågor ur såväl historiska som framtida perspektiv kunna lägga etiska och miljömässiga perspektiv på olika samhällsfrågor.” (Skolverket 2007b)

I kursplanen för naturkunskap A står det att:

”eleven ska ha kunskaper om livsstilens betydelse för miljön och en hållbar ekologisk utveckling” (Skolverket 2007c)

Här nämner man inte hållbar utveckling i sin helhet men ändå kan man se att den ekologiska dimensionen är preciserad. I ämnesbeskrivningen för naturkunskap står det att:

”Ämnets syfte är dessutom att ge naturvetenskapliga kunskaper för att kunna ta ställning i frågor som är viktiga för individ och samhälle som t.ex. genteknik, hållbar utveckling och energifrågor.” (Skolverket 2007d)

Här finns alltså hållbar utveckling preciserat men det ges inte någon större uppmärksamhet. Samhällskunskap och naturkunskap ger tillsammans en i mitt tycke ganska bra bild av hållbar utveckling men med en tydlig fokusering på ekologi och miljö.

I ämnesdokumentet för religion och kursdokumentet för religion A finns en beskrivning av en viktig del av hållbar utveckling, den sociala aspekten. Dessa dokument ger en bild av att man ska diskutera dessa frågor i kärnämnet religion. I ämnesdokumentet kan man läsa:

”Under 1960-talet blev grundprincipen att skolans religionsundervisning skulle vara objektiv i den meningen att den sakligt och allsidigt skulle beskriva olika religioner och livsåskådningar. Denna grundprincip har sedan utvecklats vidare inom religionskunskapsundervisningen samtidigt som existentiella frågor om liv och död, ansvar och skuld, liksom etik- och moralfrågor, kommit att spela en allt viktigare roll inom ämnet. (Skolverket 2007e)

Skolan skall i sin undervisning i religionskunskap sträva efter att eleven utvecklar sin förmåga att beskriva, analysera och förstå hur och varför levnadsvillkor, traditioner och samhällssystem samspelar med religion och livsåskådning. (Skolverket 2007f)

Detta kompletteras med kursplanen för religionskunskap A:

Eleven skall kunna samtala om problemsituationer i vardagen och i yrkeslivet utifrån en given etisk och moralisk utgångspunkt. (Skolverket 2007g)

Om man letar kan man också i kursplanen för svenska A hitta en formulering som man kan tolka som hållbar utveckling.

”Eleven skall kunna tillgodogöra sig det väsentliga i en text som är relevant för eleven själv och för den valda studieinriktningen samt för eleven som samhällsmedborgare.” (Skolverket 2007h)

Det finns alltså preciserat i skolans styrdokument att man i skolan ska undervisa om hållbar utveckling men det är svårt att tyda i vilken omfattning.

Tidigare forskning

Det finns otroligt mycket forskat och skrivet om hållbar utveckling generellt, både nationellt och internationellt. Dock tycks det finnas väldigt lite som rör skolans värld. Utbildningsdepartementet har gjort en bra sammanställning (SOU 2004:104) som rör just det område jag är intresserad av. Jag upplever inte att närliggande undersökningar tillför arbetet något väsentligt och dessa nämns därför inte här.

Ett fåtal studier har gjorts om undervisning kring hållbar utveckling, dessa har tydligt fokuserat på arbetssätt snarare än på det egentliga innehållet. Detta kan tyckas problematiskt då hållbar utveckling är ett så stort och svårgreppbart ämne. Det leder inte bara till problem för eleverna med vad de ska lära sig utan också för lärarna som ska bedöma vad eleverna har lärt sig. (Björneloo 2007) Även kommittén för utbildning för hållbar utveckling bekräftar att få studier har gjorts som ger tillfredställande information vilket innehåll som är vanligast förekommande och hur detta val gått till (SOU 2004:104).

Institutionen för lärarutbildning i Uppsala deltog 1999 i en studie för att undersöka fortbildningen för lärare inom naturvetenskap, teknik och miljö. Studien fokuserade på fortbildningens innehåll, omfattning, organisation och koppling till skolutveckling. Arbetet utfördes på uppdrag av regeringen genom enkätundersökningar och kvalitativa intervjuer och kallades för ”En studie av kommunernas ansvarstagande för lärarfortbildning inom naturvetenskap, miljö och teknik”. Slutsatsen var att fortbildningsinsatserna var kortsiktiga och fragmentariska samt att organisationen av fortbildningen ansågs vara svag (Lindhe och Östman 2006). Som en uppföljning till denna rapport anordnade Skolverket på uppdrag av regeringen 1999-2000 en rad seminarier för lärarutbildare i Uppsala och Örebro. Resultatet blev en ramkursplan för lärarfortbildningskurser. Denna har resulterat i ett flertal kurser som vänder sig både till lärarstudenter och verksamma lärare. (Skolverket 2002)

Regeringen startade år 2000 ett omfattande arbete för att kartlägga och utvärdera den svenska skolans miljöundervisning, arbetet gick under namnet ”Miljö och hållbar utveckling i svensk skola – en utvärdering”. Bakgrunden till detta arbete var Baltic 21 som startades 1996. Slutsatserna av denna utvärdering var att miljöundervisningen inte kan sägas genomsyra all undervisning, vilket står i styrdokumentet att den skall göra, men att den däremot är väl utbredd. Man konstaterar

också att undervisning för hållbar utveckling inte har fått något brett genomslag, begreppet är bekant men innehållet har på de flesta håll inte införts i undervisningen. (Lindhe och Östman 2006)

Kommittén för utbildning för hållbar utveckling har i en rapport visat att det finns tillräckligt med stöd för utbildning inom hållbar utveckling men att det i vissa avseenden inte ger tillräckligt tydliga signaler. Det ges generellt ett stort friutrymme för de verksamma lärarna i olika utbildningsformer att forma utbildningen. Ofta integreras inte ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensioner med varandra. De många målnivåerna i betygskriterierna skapar problem när det gäller tolkning och prioritering och kan vara en av förklaringarna till att styrkraften i läroplaner och kursplaner är ganska svaga. Kommittén skriver också att det är väl känt att det finns stora variationer mellan olika kommuner. (SOU 2004:104)

Ekborg (2002) skriver att inget land inom EU har genomfört miljöundervisning inom lärarutbildningen på ett tillfredställande sätt trots att krav om detta har framförts. I svensk lärarutbildning varierar miljöutbildningen mycket och är väldigt beroende av enskilda lärare. Det bör tilläggas att när Ekborg skriver om ”miljöundervisning” menar hon något som jag uppfattar som hållbar utveckling med fokus på den ekologiska dimensionen.

Kommittén för utbildning för hållbar utveckling påpekar också att hållbar utveckling snarare ses som ett moment än som ett perspektiv och därmed måste konkurrera med alla andra ämnen. Lärare uttrycker osäkerhet om hur man ska göra hållbar utveckling konkret genom pedagogiska metoder och många efterfrågar ämnesteoretisk och didaktisk fortbildning. (SOU 2004:104) Det verklighetsbaserade lärande som hållbar utveckling kräver är generellt mycket bristfälligt på gymnasiet. Kontakter med närsamhället är fåtaliga och glesa. Eventuellt internationellt arbete är i stor utsträckning beroende på eldsjälarna och därmed saknar vissa skolor internationella kontakter helt. (SOU 2004:104)

Även frågor kring fortbildning för lärare tycks vara ett dåligt undersökt område. Colnerud och Granström (1996) beskriver i Kompetensutveckling och lärande tre olika modeller för kompetensutveckling.

1. Traditionell fortbildning, är fortbildning ofta i form av studiedagar för stora grupper av lärare eller föreläsningar av olika längd. Detta är en billig form av fortbildning som dessutom kan förläggas på eftermiddagar så lärarna inte behöver missa någon undervisning. Lärare tycks generellt gilla denna typ av fortbildning, då de kan vara passiva mottagare för en gångs skull och dessutom få insyn i forskning och debatt som de annars inte hinner läsa.

2. Forskarcirkel är en studiecirkel med en forskare som handleder en grupp lärare som diskuterar aktuell litteratur. Dessa lärare kan sedan gå ut till sin hemskola och diskutera med andra lärare. På så vis nås kunskapen om nya rön av förhållandevis många.
- 3.Handledning för yrkesverksamma lärare. Syftet med handledningen kan främst beskrivas som färdighetsutveckling.

Makt och ansvarsfördelningen är mycket olika i de olika formerna av fortbildning. Lärarna får mest ansvar och makt i handledning och forskarcirkel. Traditionell fortbildning är oftast mindre påverkbar ur ett lärarperspektiv. Det finns en stor risk att en stor del av lärarna på en traditionell fortbildning inte stimuleras eller engageras. Författarna menar inte att man ska överge traditionell fortbildning men de tror att verksamheten skulle gynnas av en mer varierad fortbildning. (Colnerud och Granström 1996)

Karin Lindgren (2003) skriver i en artikel i tidningen Skolvärden att kompetensutveckling ofta antingen bortprioriteras eller ges så lite pengar att den sällan är värt namnet.

Hållbar utveckling är ett område som är oerhört uppmärksammat i dag. När man läser en vanlig dagstidning eller tittar på nyheterna på tv eller lyssnar på radio förväntas man veta vad hållbar utveckling är. Jag tror att så nya begrepp som hållbar utveckling är måste få hjälp att spridas och göras tydliga. Detta uppdrag har till viss del lagts på skolan. Det är intressant att veta om skolan tar detta ansvar efter som det påverkar dagens unga som snart är de vuxna som ska ta över ansvaret i världen.

Frågeställningar

1.
  - a. Hur viktigt tycker lärare att undervisning om hållbar utveckling är generellt i skolan och i deras ämnen?
  - b. Hur undervisar lärare kring hållbar utveckling, vilken omfattning och vilka metoder används?
2.
  - a. Var upplever lärare att de har de största bristerna i kunskaper kring hållbar utveckling?
  - b. Hur stort är intresset av fortbildning i hållbar utveckling hos lärare?
  - c. Hur stor del av dagens fortbildningstid skulle lärare vilja lägga på hållbar utveckling?

Metod

Genomförande Undersökningsmetod

Till grund för detta arbete ligger en enkätundersökning om lärares inställning och undervisande i hållbar utveckling samt vilken vilja och vilka behov av fortbildning lärare upplever att de har inom ämnet hållbar utveckling. Undersökningen har riktats mot gymnasielärare i alla ämnen. Diskussionen kommer främst att fokuseras på de ämnen som är så kallade kärnämnen.

Enkätundersökningen genomfördes via Internet med hjälp av programmet eValuering 2.1 (Jakobsson, 2006), som är ett system för att genomföra och sammanställa utvärderingar elektroniskt via ett webbformulär. Lärarna fick logga in med ett individspecifikt lösenord för att utesluta obehöriga och möjligheten att svara mer än en gång.

Enkätens utformning

Enkäten bestod av 17 frågor, (bilaga 1) dessa är en blandning av:

- Bakgrundsfrågor, frågor om vilka ämnen man undervisar i och hur många år man har arbetat som lärare.
- Värderingsfrågor, dessa syftar till att ta reda på vilka attityder lärare har till hållbar utveckling om nyttan av att undervisa i hållbar utveckling och vem som bör göra det.
- Frågor som rör den enskilda lärarens undervisning, vilka arbetssätt använder lärarna och hur mycket undervisar lärare om hållbar utveckling.
- Fortbildningsfrågor, frågor med syfte att kartlägga lärarens vilja och behov av fortbildning om hållbar utveckling.

Denna indelning har gjorts och tidigare används av Andersson och Lindgren i examensarbetet "Vem ska undervisa i hållbar utveckling i gymnasieskolan?" (2006).

Enkäten inleddes med en kort definition av hållbar utveckling (sidan 6). Detta för att förenkla för deltagarna i studien och säkerställa att de har svarat på frågorna utifrån den definition av hållbar utveckling som jag kommer att analysera svaren från. Det kan tyckas vara en kontroversiell metod då begreppet är svårt att formulera på bara några rader och att detta skulle kunna förvirra

lärarna mer än klargöra för dem. Jag anser dock att vinsten i att veta att deltagarna har samma definition av begreppet hållbar utveckling som jag är större än att inte veta vad de svarar på. Jag har därmed också gett de som inte var bekanta med begreppet en chans att få veta vad det är och inte avfärda enkäten med motiveringen att de inte känner till begreppet.

Frågorna i enkäten är huvudsakligen icke öppna, eller strukturerade. Det vill säga frågorna har fasta svarsalternativ och är av typerna en- och flervälsfrågor (Trost 1994). Jag har valt att komplettera dessa frågor med textsvarfsfrågor för att få mer uttömmande svar och ge de svarande större möjlighet att uttrycka sina tankar kring frågorna. Längst ner på enkäten finns också möjlighet att ge generella kommentarer kring hållbar utveckling och enkäten. Jag har strävat efter att svarsalternativen ska vara heltäckande utan att vara överlappande (Trost 1994) Alla svarsalternativ är preciserade utan glidande skalor.

Urval

Enkäten skickades till alla undervisande lärare på två skolor i olika städer. Ingen av skolorna har någon uttalad profil för hållbar utveckling. Genom att skicka enkäten till alla lärare på skolorna anser jag att urvalet är representativt och inte riktar sig till någon speciell kategori lärare. För att få en bättre bild av hur studiens frågor uppfattas generellt i lärarkollegiet har jag valt att skicka enkäten till två skolor med lite olika förutsättningar.

Skola A ligger i en större stad och är en av flera gymnasieskolor i staden som har de teoretiska programmen med naturvetenskaplig inriktning och samhällsvetenskaplig inriktning. Skolan har också ett elitidrottsprogram och svenskundervisning för nyanlända. Skola B ligger i en mindre stad och är stadens enda skola med teoretiska ämnen, även denna skola har en idrottsprofil. På skola B finns förutom det Naturvetenskapliga programmet och Samhällsvetenskapliga även Barn- och fritidsprogrammet, Estetiska programmet och Omvårdnadsprogrammet.

Resultat

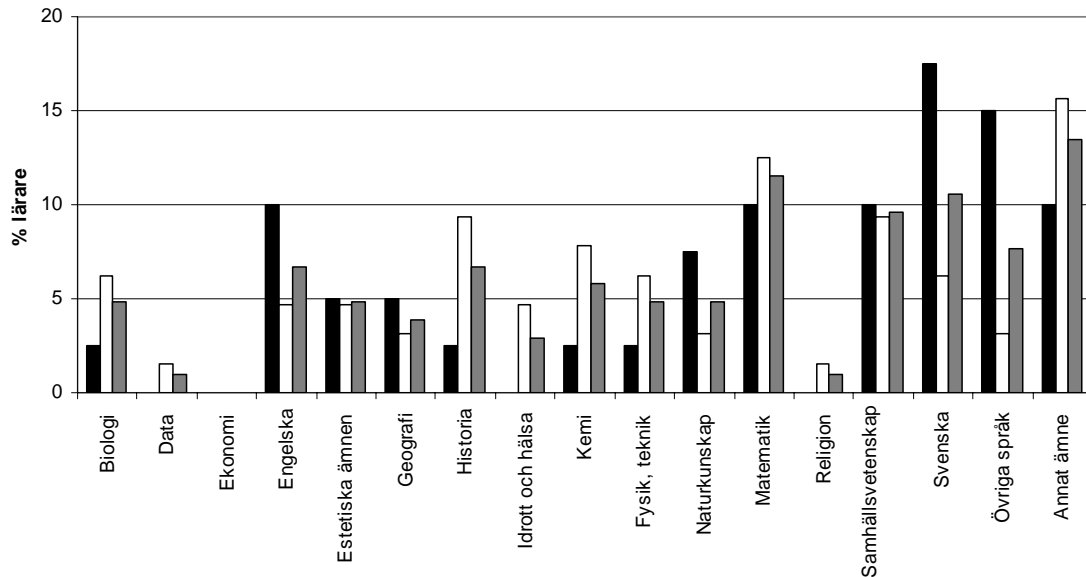
Totalt har 73 lärare på skola A och 100 lärare på skola B fått enkäten skickat till sig. Av dessa har 20 svarat på skola A och 32 på skola B. Detta ger en svarsfrekvens på 27 % på skola A och 32 % på skola B. Den totala svarsfrekvensen är 30 %.

Totalt har 52 lärare svarat på enkäten, alla dessa har svarat på alla frågor där inte annat anges. Resultaten för de båda skolorna är mycket lika, därför presenteras i vissa av frågorna bara resultatet för båda skolorna tillsammans.

I de frågor svaren är presenterade efter ämneskategorier är ämnena indelade enligt följande Naturvetenskap (biologi, kemi, fysik/teknik, naturkunskap och matematik), samhällsvetenskap (ekonomi, geografi, historia, religion, samhällskunskap), praktiskt/estetiskt (estetiska ämnen och idrott och hälsa), språk (engelska, svenska och övriga språk) och övrigt (data och annat ämne).

Bakgrundsfrågor

I vilka två ämnen har du din huvudsakliga undervisning?

Figur 1. Fördelningen av de två ämnen som de svarande lärarna har sin huvudsakliga undervisning i. Skola A, svarta staplar, skola B vita staplar och båda skolorna grå staplar.

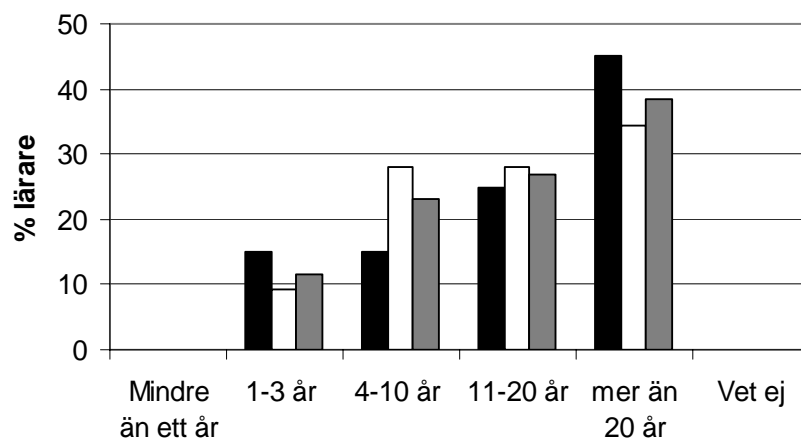
Lärarna fick ange de två ämnen där de har den största andelen av sin undervisning, detta ger $n_{\text{tot}}=104$. Av lärarna totalt är 32 % ($n=33$) lärare i naturvetenskapliga ämnen, 25 % ($n=26$) i

språk, 21 % (n=22) i samhällsvetenskapliga ämnen, 8 % (n=8) i praktiskt/estetiska ämnen och 13 % (n=14) i övriga ämnen.

På skola A är 43 % (n= 17) lärare i språk, 25 % (n= 10) i naturvetenskapliga ämnen, 18 % (n= 7) i samhällsvetenskapliga och 15 % (= 6) i övriga ämnen. På skola B är 36 % (n=23) lärare i naturvetenskapliga ämnen, 23 % (n=15) samhällskunskap, 17 % (n=10) i övriga ämnen, 14 % (n=9) i språk , 9 % (n=6) i praktiskt/estetiska ämnen och 2 % (n=1) i data.

Dessa siffror stämmer bra överens med den reella fördelningen av ämnen som lärare undervisar i på dessa båda skolor. Dock kan man se att det procentuellt är något fler lärare i naturvetenskapliga ämnen som svarat på skola B och något färre lärare i praktiskt/estetiska ämnen som svarat på enkäten på båda skolorna.

Hur länge har du arbetat som lärare?

Figur 2. Antal år som lärarna som svarat på enkäten arbetat som lärare. Skola A svarta staplar, skola B vita staplar båda skolorna grå staplar.

Av lärarna på skolorna har 38 % (n=20) arbetat i mer än 20 år, 12 % (n=6) har arbetat i mindre än tre år. På skola A har procentuellt fler lärare som har jobbat mer än 20 år och 1-3 år deltagit än skola B.

Vid en analys av övriga frågor jämfört med frågan ”Hur länge har du arbetat som lärare?” kan man se att det inte är någon signifikant skillnad på hur man svarar på frågorna beroende på hur länge man har arbetat som lärare.

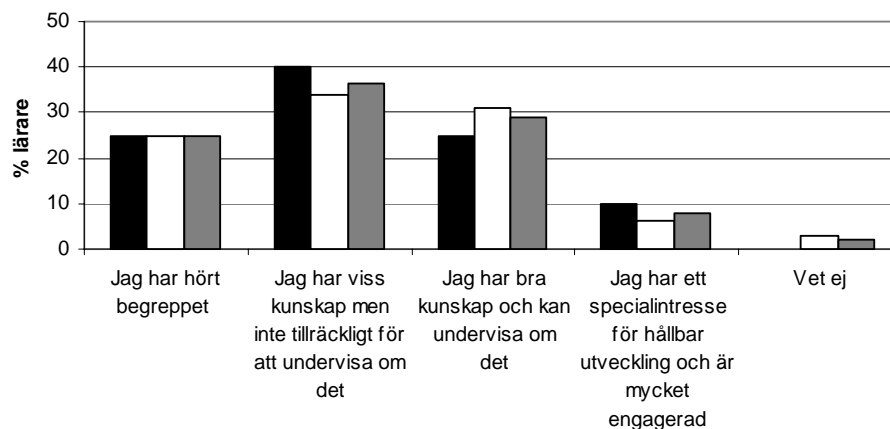
Frågor rörande attityder och undervisning

Är detta vad du lägger in i begreppet hållbar utveckling?

95 % (n= 40) av lärarna på båda skolorna håller med om den preciserade definitionen av hållbar utveckling som finns i enkäten. 5 % (n=2) håller inte med. 10 lärare valde att inte svara på frågan, (n_{tot}=42).

Typiska kommentarer på frågan är: ”Ja, definitionen låter tillräckligt bra/användbar för att kunna tjäna som utgångspunkt, för att besvara frågor på det aktuella området.” ”Ja, jag håller med om din formulering.” ”Jag använder mig av Brundtlandsrapportens definition. Den är enkel att förstå i ett globalt perspektiv. Den andra definitionen kräver att man tittar närmare på varje enskild stat.”

Hur väl bekant är du med begreppet hållbar utveckling?

Figur 3. Fördelningen av enkätsvar som svarar på frågan: ”Hur väl bekant är du med begreppet hållbar utveckling?” Skola A, svarta staplar, skola B, vita staplar och båda skolorna, grå staplar.

Av lärarna på de båda skolorna upplever 37 % (n= 19) att de har så bra kunskap att de kan undervisa om hållbar utveckling (jag har bra kunskaper + jag har ett specialintresse). 62 % (n=32) anser att de har för låga kunskaper (jag har hört begreppet + jag har viss kunskap).

Det är ett svårtolkat resultat att en lärare på varje skola inte vet hur bekanta de är med begreppet hållbar utveckling.

Bör vi undervisa om hållbar utveckling i gymnasieskolan?

90 % (n=47) av lärarna på de båda skolorna tycker att vi bör undervisa om hållbar utveckling i gymnasieskolan. 2 % (n=1) tycker inte att vi ska undervisa om hållbar utveckling och 8 % (n=4) vet inte.

På följdfrågan, varför tycker du så? Är de typiska svaren att ”Det är väl en av framtidens viktigaste frågor”, ”för att få ett fungerande samhälle i flera generationer framåt”, ”förutom att det ingår i kursmål, så är det oerhört viktigt” och ”för att sätta in eleverna i vad som gäller deras framtida liv”.

Vilket ansvar tycker du att följande ämnen borde ta för undervisningen kring hållbar utveckling?

Tabell 1. Procentuell fördelning av i vilken omfattning lärarna tycker att kärnämnen ska ta ansvar för undervisning om hållbar utveckling.

	Engelska	Estetiska ämnen	Idrott och hälsa	Naturkunskap	Matematik	Religion	Samhällskunskap	Svenska
Inget ansvar	21%	12%	19%	0%	23%	19%	0%	12%
Lite ansvar	60%	69%	50%	6%	62%	44%	4%	71%
Mycket ansvar	13%	19%	29%	92%	12%	31%	94%	15%
Allt ansvar	0%	0%	0%	2%	0%	0%	2%	0%
Vet ej	6%	0%	2%	0%	4%	6%	0%	2%

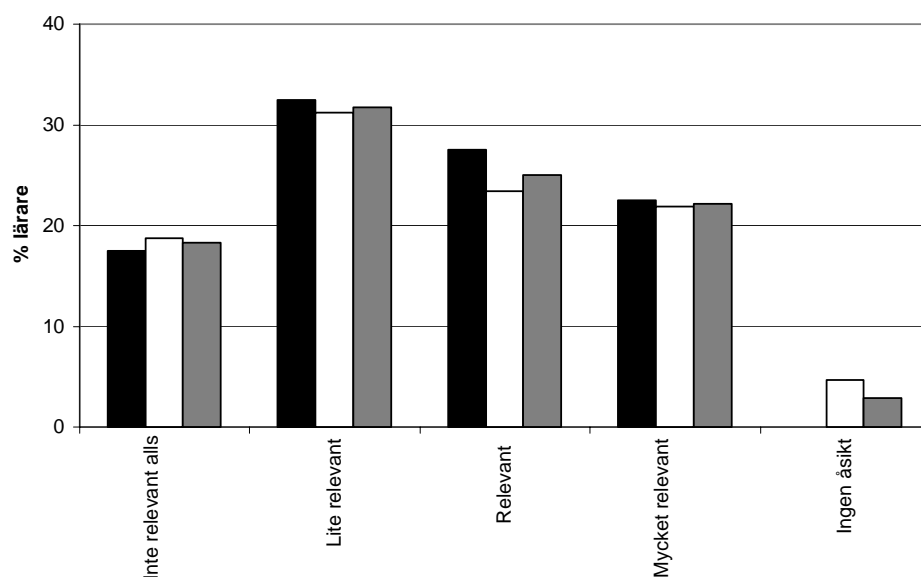
Av kärnämnen tycker lärarna att naturkunskap och samhällskunskap ska ta det största ansvaret. Engelska, idrott och hälsa, matematik och religion är de kärnämnen som lärarna tycker ska ta minst ansvar.

Tabell 2. Procentuell fördelning av i vilken omfattning lärarna tycker att de ämnen som inte är kärnämnen ska ta ansvar för undervisning om hållbar utveckling.

	Biologi	Data	Ekonomi	Geografi	Historia	Kemi	Fysik/ Teknik	Övriga språk
Inget ansvar	2%	21%	0%	0%	4%	0%	2%	29%
Lite ansvar	4%	44%	15%	13%	44%	31%	27%	54%
Mycket ansvar	90%	29%	83%	85%	52%	63%	65%	6%
Allt ansvar	2%	0%	0%	2%	0%	2%	2%	0%
Vet ej	2%	6%	2%	0%	0%	4%	4%	12%

I de ämnen som inte är kärnämnen tycker lärarna att biologi, ekonomi och geografi ska ta stort ansvar. Över hälften av lärarna tycker att historia, kemi och fysik/teknik ska ta mycket ansvar för undervisningen om hållbar utveckling. Minst ansvar tycker lärarna att undervisningen i övriga språk ska ta.

Hur relevant tycker du det är att undervisa om hållbar utveckling i dina ämnen?

Figur 4. Fördelningen av enkätsvar som svarar på frågan: "Hur relevant tycker du att det är att undervisa om hållbar utveckling i dina ämnen?" De svarta staplarna representerar skola A, de vita staplarna skola B och båda skolorna representeras av de grå staplarna. Tabellen visar värdet för lärarnas båda ämnen (n=104).

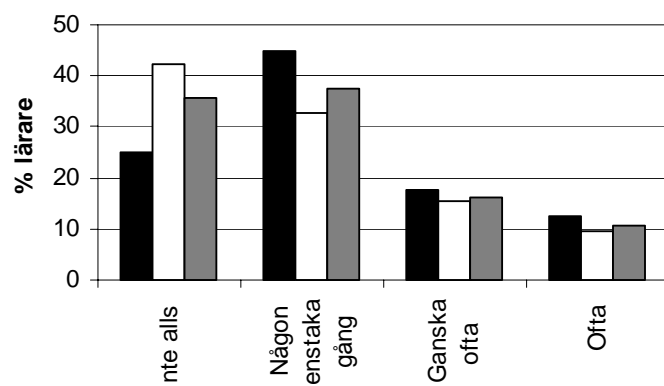
I frågan fick lärarna ange hur relevant de tycker att det är att undervisa om hållbar utveckling i de två ämnen som respektive lärare har mest undervisning i. Lärarna tyckte generellt att det var lika relevant att undervisa om hållbar utveckling i båda de ämnen de undervisar i. 46 % (n=49) av lärarna tycker att det är relevant eller mycket relevant att undervisa om hållbar utveckling i deras ämnen. 18 % (n=19) tycker inte att det är relevant alls.

Tabell 3. Fördelningen av enkätsvar som svarar på frågan: "Hur relevant tycker du att det är att undervisa om hållbar utveckling i dina ämnen?" Här visat beroende på vilken ämneskategori man undervisar i. Inte relevant=1, lite relevant=2, relevant=3 mycket relevant=4. Värdena som visas i tabellen är medelvärden av vad lärarna har svarat. Ju högre siffra ju relevantare tycker alltså lärarna i respektive ämneskategori att det är att undervisa om hållbar utveckling sina ämnen.

Naturvetenskap	Samhällsvetenskap	Praktiskt/estetiskt	Språk	Övriga
2,94	3,27	1,5	1,92	2

De lärare som undervisar i samhällsvetenskapliga ämnen tycker att det är mer relevant än lärare i naturvetenskapliga ämnen att undervisa om hållbar utveckling i sina ämnen. De lärare som undervisar i praktiskt/estetiska ämnen tycker att det är minst relevant.

Hur ofta brukar du beröra hållbar utveckling i din nuvarande undervisning?

Figur 5. Fördelningen av enkätsvar på frågan: Hur ofta brukar du beröra hållbar utveckling i din nuvarande undervisning? Lärarna på skola A, svarta staplar, lärarna på skola B, vita staplar och båda skolorna grå staplar.

Av lärarna är det 37 % som aldrig berör begreppet hållbar utveckling i sin nuvarande undervisning. Bara 11 % gör det ofta. 89 % berör hållbar utveckling någon gång. 27 % av lärarna berör hållbar utveckling ganska ofta eller ofta. 73 % gör det inte alls eller någon enstaka gång.

Av lärarna är det 73 % som inte undervisar om hållbar utveckling eller gör det någon enstaka gång. Av dessa upplever 60 % att de inte har tillräckligt med kunskap om hållbar utveckling (har hört begreppet och har viss kunskap men inte tillräckligt). 2 % undervisar ganska ofta eller ofta om hållbar utveckling men upplever att de inte har tillräckligt med kunskap. 13 % tycker att de har tillräckligt med kunskap men undervisar inte om hållbar utveckling eller gör det någon enstaka gång 25 % har tillräckligt med kunskap och undervisar om hållbar utveckling ganska ofta eller ofta.

Tabell 4. Fördelningen av enkätsvar som svarar på frågan: "Hur ofta brukar du beröra hållbar utveckling i din nuvarande undervisning?" Här visat beroende på vilken ämneskategori man undervisar i. Inte alls=1, någon enstaka gång=2, ganska ofta =3, ofta=4. Värdena som visas i tabellen är medelvärden av lärarnas svar. Ju högre siffra ju oftare berör lärarna hållbar utveckling i sin undervisning.

Naturvetenskap	Samhällsvetenskap	Praktiskt/estetiskt	Språk	Övrigt
2,5	2,5	1	1,5	1,5

Lärare i naturvetenskap och samhällsvetenskap undervisar om hållbar utveckling i samma utsträckning.

Är du intresserad av att förändra din nuvarande undervisning för att införa fler moment rörande hållbar utveckling?

Av lärarna är det 12 % (n=12) som tycker att de redan idag undervisar tillräckligt om hållbar utveckling och därför inte vill ändra sin undervisning. 29 % (n=30) tycker inte det är relevant att undervisa om hållbar utveckling i deras ämnen och vill därför inte förändra sin undervisning. 36 % (n=37) vill förändra sin undervisning men tycker att ämnesundervisning har högre prioritet. 25 % (n=25) är intresserade att ändra sin undervisning så hållbar utveckling blir ett viktigt inslag i undervisningen eller utgångspunkten för all undervisning. Detta innebär att 61 % är intresserade av att i någon mån ändra sin undervisning för att öka innehållet av hållbar utveckling i sin undervisning.

Vilka arbetsformer brukar du använda när du undervisar om hållbar utveckling?

På denna fråga fanns möjlighet att kryssa i ett eller flera alternativ, man kunde också välja att avstå från att svara ($n_{tot}=20$). 80 % av de svarande uppger att de undervisar om hållbar utveckling integrerat i övrig undervisning. 90 % undervisar i separata projekt, 25 % i enstaka föreläsningar och 15 % undervisar genom att eleverna själva får söka fakta.

När du undervisar om hållbar utveckling, var får eleverna sin faktakunskap ifrån?

Även på denna fråga fanns möjlighet att välja flera alternativ samt att välja om man ville svara eller inte, totalt svarade 22 lärare på frågan ($n_{tot}=22$). 73 % uppger att eleverna får sin faktakunskap från dem, 64 % uppger att de får den från läroböcker, 72 % från Internet, 50 % från film och tv, 59 % från tidningar och 18 % uppger att eleverna får hämta information från andra källor.

Samarbetar du med andra lärare kring hållbar utveckling?

Av lärarna på skolorna uppger 27 % (n=14) att de samarbetar med andra lärare kring hållbar utveckling, övriga 73 % (n=38) uppger att de inte gör det.

Fortbildning

Fick du någon undervisning om hållbar utveckling under din lärarutbildning?

79 % (n= 41) av lärarna uppger att de inte fått någon undervisning om hållbar utveckling under sin lärarutbildning. 12 % (n=6) har fått utbildning men tycker inte att den var tillfredställande. 6 % (n=3) anser att de har fått tillfredställande utbildning. 4 % (n=2) vet inte om de fått någon undervisning eller inte.

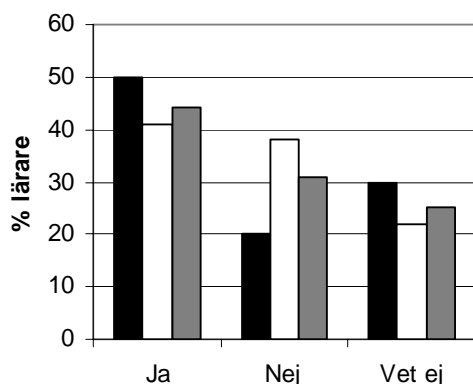
Har du fått någon fortbildning om hållbar utveckling?

73 % (n=38) av lärarna anser inte att de har fått någon fortbildning om hållbar utveckling. 15 % (n=8) tycker att de har fått fortbildning men inte tillräckligt mycket. 12 % (n=6) har fått tillfredställande fortbildning om hållbar utveckling.

36 % (n=18) uppger att de har fått utbildning eller fortbildning eller utbildning och fortbildning, 63 % (n=33) uppger att de varken har fått undervisning eller fortbildning i hållbar utveckling. 2 % har valt att inte svara på frågan (n=1).

Önskar du fortbildning om hållbar utveckling?

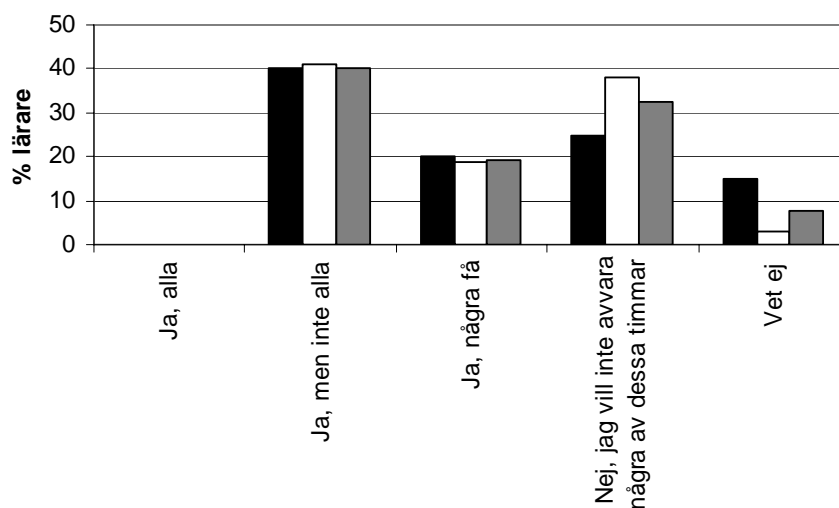
Figur 6. Fördelningen av lärarens svar på enkätfrågan: "Önskar du fortbildning inom hållbar utveckling?" Skola A svarta staplar, skola B vita staplar och båda skolorna av grå staplar.

44 % (n= 23) önskar fortbildning, 31 % (n=16) önskar inte fortbildning och 25 % (n=13) vet inte om de vill ha fortbildning eller inte. Det är fler som vill ha fortbildning på skola A (50 %) än på skola B (41 %).

Ungefär 60 % av lärare i både naturvetenskapliga ämnen och samhällsvetenskapliga ämnen önskar fortbildning. Hälften så många av språklärarna och lärare i övriga ämnen önskar fortbildning. Ingen av lärarna i praktiskt estetiska ämnen önskar fortbildning.

På följdfrågan vilken typ av fortbildning man önskar, är studiedagar, föreläsningar och seminarier typiska svar.

Om antalet timmar till fortbildning är den samma som idag, skulle du vilja lägga dessa på hållbar utveckling?

Figur 7. Fördelningen av lärarens svar på enkät frågan: "Om antalet timmar till fortbildning är den samma som idag, skulle du vilja lägga dessa på hållbar utveckling?" Svarta staplar skola A, vita skola B och grå båda skolorna.

Ingen vill lägga alla sina fortbildningstimmar på hållbar utveckling och 33 % (n=17) vill inte avvara några av dessa timmar. Dock vill 40 % (n=21) lägga några men inte alla dessa timmar till hållbar utveckling. 8 % (n=4) vet inte om de vill lägga sina fortbildningstimmar på hållbar utveckling. 59 % kan tänka sig att lägga några få eller några men inte alla timmar på hållbar utveckling.

Vad anser att du att du behöver lära dig mer om hållbar utveckling?

Den här frågan kunde lärarna välja att antingen välja ett alternativ, flera alternativ eller inte svara på alls. 22 lärare valde att svara på frågan ($n_{tot}=22$). 77 % (n=17) av dessa lärare anser att de behöver lära sig arbetssätt för att integrera hållbar utveckling i sin undervisning. 64 % (n=14) anser att de behöver lära sig mer faktakunskap. 55 % (n=12) anser att de behöver lära sig hur man teoretiskt integrera hållbar utveckling med deras ämne. 32 % (n=7) anser att de behöver lära sig hur de ska kunna motivera sig själva och deras elever att arbeta med hållbar utveckling. 18 % (n=2) anser att de kan tillräckligt, lika många anser att de behöver lära sin något annat om hållbar utveckling.

Diskussion

Kravet på att undervisa om hållbar utveckling i skolans styrdokument är tämligen diffusa. Om man som lärare vill och är engagerad kan man hävda att hållbar utveckling finns med i varje kursplan, men på samma sätt kan man också hävda att det inte finns med, undantaget naturkunskap. Där står det uttryckligen i ämnesdokumentet att hållbar utveckling ska vara en del av undervisningen. Detta gör att det är svårt att inkludera alla lärare och ämnen i all undervisning. Det finns tillräckligt stöd i skolans styrdokument för dem som vill undervisa om hållbar utveckling. Däremot sätts det inte tillräckligt med press på de lärare som inte är så intresserade av att göra det.

Det är ett stort problem att begreppet hållbar utveckling inte finns definierad i Svenska läroplaner eller kursplaner. Redan 1996 skrev Dobson att det fanns över 300 definitioner, en siffra som förmodligen inte har blivit mindre sedan dess. Ändå förväntar sig Skolverket att lärare utan vidare definition ska kunna undervisa i ett så komplext ämne. Det skulle definitivt skulle underlätta om Skolverket fastslog vad man menar med hållbar utveckling och vad det är man förväntar sin att lärarna ska undervisa om.

Bakgrundsfrågor

Fördelningen mellan vilka ämnen lärarna undervisar i varierar mellan skolorna. På skola A undervisar hela 43 % i språk vilket kan jämföras med 14 % på skola B. På skola B är den största andelen lärare i naturvetenskapliga ämnen (36 %), andelen på skola A är bara 25 % (figur 1). Trots denna stora variation är svaren på övriga frågor relativt överensstämmande. Det tyder på, tvärt i mot vad Björnloo (2007) skriver, att man inte längre ser hållbar utveckling som ett strikt naturvetenskapligt ämne utan något som är ämnesöverskridande. Även det faktum att lärare som undervisar i samhällsvetenskapliga ämnen skattar hållbar utveckling som mer relevant att undervisa om, än lärare i naturvetenskapliga ämnen, tyder på att så är fallet (tabell 3). Ändå kan man se att lärare i samhällskunskap inte undervisar mer om hållbar utveckling än sina naturvetenskapliga kollegor (tabell 4). Det är överraskande då en mer engagerad lärare förväntas undervisa mer i ämnet. Förmodligen beror detta på att hållbar utveckling i skolan är väldigt intimt förknippat med miljöundervisning, ett ämne som traditionellt har varit naturkunskapslärares ansvar.

Hur mycket man undervisar om hållbar utveckling borde inte påverkas av vilka ämnen man undervisar i eftersom det står i läroplanen att undervisningen bör belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling

(Skolverket 2006). I alla ämnen finns det en koppling till samhällets funktioner och vårt sätt att leva, detta borde således betyda att alla borde undervisa om hållbar utveckling oavsett vilka ämnen man undervisar i. Läroplanen lämnar utrymme även åt andra tolkningar som att det till exempel inte nödvändigtvis måste vara alla ämnen som undervisar utan att det räcker med att några gör det för att belysa de viktigaste funktionerna. Detta bidrar till att skapa en stor osäkerhet för undervisande lärare om hur viktigt hållbar utveckling är enligt Skolverket.

Frågor rörande attityder och undervisning

Av kärnämnen tycker lärarna att naturkunskap och samhällskunskap ska ta det största ansvaret för undervisningen om hållbar utveckling (tabell 1). Detta stöds av kursplanerna för dessa ämnen som har en relativt preciserad bild av att hållbar utveckling är ett moment som ska ingå. Däremot tycker en majoritet av lärarna att idrott och hälsa, estetiska ämnen, matematik, religion och svenska ska ta ett litet ansvar för hållbar utveckling (tabell 2). Även detta stämmer ganska bra med vad som står i läroplanen och kursplanerna. Även om dessa ämnen tar ett litet ansvar kan man säga att de översiktligt ändå kan belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling, så som det står i läroplanen att man ska (Skolverket 2006). De allra flesta tycker att dessa ämnen ska ta ansvar men inte så stort. Ingen tycker att samhällskunskap och naturkunskap inte ska ta något ansvar alls för hållbar utveckling, däremot tycker förvånansvärt många att övriga kärnämnen inte ska ta något ansvar alls. Till exempel tycker 12 % att svenska inte ska ta något ansvar alls för undervisning i hållbar utveckling (tabell 1). I kursplanen för svenska A står det att man ska kunna tillgodogöra sig det väsentliga i en text som är relevant för eleven själv och för den valda studieinriktningen samt för eleven som samhällsmedborgare (Skolverket 2007h). Att vara en samhällsmedborgare idag innefattar definitivt enligt mitt sätt att se på saken att man har åtminstone en översiktlig insikt i vad hållbar utveckling är. Först då har man möjlighet att ta ställning till om detta är något man vill ta hänsyn till i sitt liv eller inte. Att kunna läsa texter och behärska terminologin är en förutsättning för att vara en medveten mottagare till en stor del av den information som massmedia levererar idag. Många frågor som behandlas i massmedia är exempel på problem som måste lösas för att vi ska kunna skapa en hållbar utveckling. I en tid då klimatförändringar får stort massmedialt utrymme och exempelvis svältkatastrofer som den i Sudan pågår år efter år är det oerhört viktigt att kunna tillgodogöra sig och kunna sälla den information man hela tiden når av.

Det förvånar att så många som 19 % (tabell 1) av lärarna inte tycker att religion ska ta något ansvar alls för undervisningen om hållbar utveckling. Att hållbar utveckling lätt mynnar ut i etiska diskussioner har nog alla märkt som någon gång försökt att diskutera ämnet. Just i kursplanen för religionskunskap A står det uttryckligen att eleven ska kunna diskutera och prata om problem i vardagen och yrkeslivet utifrån en etisk och moralisk utgångspunkt (Skolverket 2007g). Detta är

ett definitionsproblem: Det är ju inte säkert att lärare uppfattar hållbar utveckling som en diskussion kring frågor om liv och död, även om jag upplever att det i allra högsta grad är en viktig komponent.

Så gott som alla tyckte att den preciserade definitionen av hållbar utveckling som fanns med i enkäten var tillfredställande. Det visar också att de flesta som svarat på enkäten har svarat utifrån en gängse uppfattning om vad hållbar utveckling är vilket ger studien en högre reliabilitet. De två som inte tyckte att detta var en bra beskrivning beskrev istället en mer pessimistisk världsbild där en hållbar utveckling inte är möjlig för ett samhälle som utvecklas.

Över hälften av de svarande anser att de inte har tillräckligt med kunskap för att undervisa om hållbar utveckling (figur 3). Dock uppger alla dessa att de har hört begreppet. Detta är samma tendenser som visades i regeringens kartläggning av miljöundervisning och undervisning om hållbar utveckling. Där konstaterade man att begreppet är bekant men inte har fått något riktigt genomslag (Lindhe och Östman 2006). Att 37 % av lärarna aldrig undervisar om hållbar utveckling är för mig en oväntat hög siffra jämfört med tidigare studier. Till exempel beskriver regeringen i ett arbete från 2000 (Linde och Östman) att miljö och hållbar utveckling är väl utbredd i Svensk skola. Jag är tveksam till att man kan räkna det som väl utbrett om 37 % aldrig undervisar om ämnet i fråga. Andersson och Lindgren (2006) skriver att 10 % av lärarnas i deras undersökning inte alls undervisar om hållbar utveckling. Den stora skillnaden mellan min, regeringen och Andersson och Lindgrens undersökningar kan jag bara förklara med att det är stor variation mellan olika skolor. Ledningen på de skolor som ingår i min studie har troligtvis inte prioriterat ämnet och gett den fortbildning som krävs.

Om man jämför hur lärare skattar sin egen kunskap i förhållande till hur mycket de undervisar kan man se att vissa lärare som själva upplever att de inte har tillräckligt med kunskap om hållbar utveckling ändå undervisar i ämnet (figur 5). Detta är positivt och det tyder på att lärarna tar sitt ansvar och undervisar i ämnet även om de tycker att det är svårt och att de kanske inte riktigt har tillräcklig kunskap. Naturligtvis kan man också se på det med kritiska ögon främst riktade mot skolledningen som inte ger sina lärare en tillfredställande fortbildning när nya ämnen förs in i läroplanen.

Av alla lärare tycker 90 % att man ska undervisa om hållbar utveckling i den svenska skolan. Däremot tycker många att det inte är deras ämne som ska dra det tunga lasset (figur 4). Det är ett ganska väntat resultat eftersom det inte är preciserat i läroplanen eller kursplaner vem som ska undervisa om hållbar utveckling. Bara 46 % tycker att det är relevant eller mycket relevant att undervisa om hållbar utveckling i just deras ämnen. Förmodligen påverkar det som Björneloo (2007) beskriver, att det är så svårt att betygsbedöma hållbar utveckling då det inte finns några

direkta betygskriterier. Det är en positiv trend att så många tycker att vi ska undervisa om hållbar utveckling men att det är konstigt att bara 64 % gör det. Av dessa gör 38 % det bara någon enstaka gång. Detta kan främst förklaras med kunskapsbrist och i någon mån tidsbrist. Lärare ges inte tid att uppdatera sig i nya ämnen och man har kanske inte heller intresse att prioritera ett nytt ämnesområde i ett redan full arbetschema.

Väldigt få (12 %) upplever att de redan idag undervisar tillräckligt om hållbar utveckling. Det är en låg siffra och man kan ju undra varför de 61 % som uppgett att de vill ändra sin undervisning så att den skulle innehålla mer inte gör det. Min tolkning är att det beror på att så många som 62 % anser att de har för dåliga kunskaper i ämnet. Det är svårt att föra in nya moment i sin undervisning om man upplever att man inte har tillräckligt med kunskap (figur 3, kategorierna ”jag har hört begreppet” och ”jag har viss kunskap” sammanslaget).

Ingen av lärarna har preciserat att eleverna får sin faktakunskap från närsamhället eller internationellt arbete. Bara ett fåtal uppger att eleverna inhämtar kunskap från studiebesök eller någon annan utomstående. Detta är i linje med vad SOU skriver om att det verklighetsbaserade lärandet är bristfälligt och att internationella kontakter till stor del är beroende av eldsjälur. (SOU 2004:104). Dessa eldsjälur tycks lysa med sin frånvaro på dessa skolor då ingen av de tillfrågade har nämnt att skolan har internationella kontakter som de samarbetar med kring hållbar utveckling. Enligt mina resultat sker undervisning i lika stor utsträckning integrerat i övrig undervisning som i enstaka projekt. Få lärare tar upp ämnet i enstaka föreläsningar vilket tyder på att de som faktiskt undervisar om hållbar utveckling gör det på ett sätt som föreskrivs av dokumentet Baltic 21 education (2002). I detta dokument förespråkas bland annat att elever måste ges större möjligheter till inflytande och till att ta ansvar för sin egen inläring.

Jag tror att det är bra för grundförståelsen att ha undervisningen om hållbar utveckling integrerad med övrig undervisning. Detta tycks också dessa lärare lyckas med. Däremot uppger endast 27 % av lärarna att de samarbetar med andra lärare. Det kan göra det svårt för eleverna att få den helhetsbild som ämnet kräver. Det är svårt för en enskild lärare att ha den breda kunskap som krävs för att kunna undervisa om hållbar utveckling ur alla perspektiv. Även om undervisning sker i flera ämnen tror jag att det är bra om man synkroniserar arbetet mellan ämnena för att uppnå största möjliga förståelse.

Fortbildning

Över hälften av lärarna är i någon mån intresserad av att införa mer undervisning om hållbar utveckling men förmodligen hindras dessa av en bristande kunskap om ämnet. Lösningen på problemet borde vara att ge lärarna mer fortbildning i ämnet. Även den grupp som anser att de

inte kan tillräcklig om hållbar utveckling men som undervisar om det ändå skulle vinna mycket på fortbildning.

Så många som 79 % har uppgett att de inte har fått någon undervisning om hållbar utveckling i sin lärarutbildning. Den siffran hänger förmodligen ihop med att många av lärarna arbetat så länge på sina skolor (figur 2). Hållbar utveckling fanns inte ens som begrepp när många av dessa lärare gick sin lärarutbildning. De lärare som arbetat i mer än 20 år avslutade sin utbildning senast 1987, samma år som Brundtlandkommissionen redovisade sin rapport som gav hållbar utveckling dess första stora uppmärksamhet. 4 % (n=2) uppger att de inte vet om de har fått undervisning om hållbar utveckling i sin utbildning eller inte. En av dessa lärare har arbetat i över 20 år jag har kan förstå att det inte är så lätt att komma ihåg varje moment man gjorde under sin lärarutbildning. Den andra av dessa två har arbetat 11-20 år, vilket också är en lång tid. Nästan lika många som inte fått någon utbildning upplever att de inte heller fått någon fortbildning. 63 % uppger att de varken har fått utbildning eller fortbildning. Dessa siffror borde vara lägre då regeringen redan 1999 konstaterade att fortbildning för lärare var kortsiktiga och fragmentariska (Lindhe och Östman 2006). Sedan dess har det gått sju år och jag hade hoppats att något hänt sedan dess. I en tidigare enkätundersökning svarade 78 % att de fått fortbildning eller utbildning i hållbar utveckling (Andersson och Lindgren 2006). Denna skillnad tyder på att det skiljer mellan hur olika skolor och kommuner prioriterar undervisning om hållbar utveckling vilket även kommittén för utbildning för hållbar utveckling poängterar (SOU 2004:104).

Trots att det är nästan lika många på skola A som på skola B som uppgett att de fått fortbildning inom hållbar utveckling är det fler på skola A som önskar fortbildning än på skola B. Detta kan bero på att det är något fler som har skattat att de har dålig kunskap på skola A än på skola B (se figur 3). Kanske det också förklaras av att ett ökat intresse ofta föder intresse hos omgivningen. Om hållbar utveckling är något man börjar prata om på skolorna tror jag att de lärare som inte har hört så mycket blir nyfikna och ser sin egen brist tydligare. Detta är också något som stöds av det faktum att i de ämneskategorier man undervisar mer om hållbar utveckling är också intresset större för fortbildning. Det tycker jag också tyder på att ett ökat intresse och ökad kunskap ökar viljan till fortbildning.

Viljan för fortbildning är stor på de båda skolorna, 44 % önskar fortbildning, 25 % av lärarna vet inte om de vill ha fortbildning eller inte (figur 6). Det är en hög siffra och jag undrar om det till viss del kan bero på att det är svårt att identifiera vad det är man inte vet om hållbar utveckling innan man har behov av det. De ansvariga på skolorna borde ta tillvara på den vilja som finns för fortbildning och erbjuda detta till de lärare som vill, samt motivera övriga till aktivt deltagande i relevant fortbildning. Av de som svarat på frågan hur en eventuell fortbildning skulle vara upplagd svarar de flesta att de vill ha så kallad traditionell fortbildning med föreläsningar och studiedagar. Jag tror att detta dels beror på att det är den vanligaste formen av fortbildning och

dels för att många upplever detta sätt som det minst arbetskrävande. Detta stämmer överens med vad Colnerud och Granström (1996) skriver, att lärare uppskattar att som omväxling få vara ”mottagare” och inte behöva dela med sig av sin kunskap hela tiden. Enligt 59 % av lärarna kan denna fortbildning ske på ordinarie fortbildningstimmar vilket gör det lättare och billigare för de ansvariga för fortbildning på skolorna (figur 8, ”alternativen ja, men inte alla” och ”ja, några få”).

Min studie bekräftar det som kommittén för hållbar utveckling påpekar (SOU 2004:104) att det lärarna vill lära sig på dessa tillfällen är främst arbetssätt för att integrera hållbar utveckling i sin undervisning och faktakunskap kring hållbar utveckling. Det krävs alltså en ganska omfattande fortbildning för att tillfredsställa dessa behov. Men med duktiga föreläsare och konkreta verktyg för att integrera hållbar utveckling i undervisningen tror jag att man skulle kunna uppnå stora resultat på relativt kort tid. Det är konstigt att så få tycks ha gått de kurser som blev resultatet av den utredning som gjordes av regeringen 1999-2000. (Skolverket 2002) Det är synd att så mycket arbete som jag tror har lagts ner på detta inte kommer verksamma lärare till gagn. En anledning till att så få har fått fortbildning beror nog på som Lindgren skriver (2003) att fortbildning ofta bortprioriteras eller inte ges så mycket pengar att lärarna kan gå på kurser av den här typen av kurser.

Sedan 2000 då regeringen genomförde ett stort arbete för att kartlägga och utvärdera den svenska skolans miljöundervisning och undervisning om hållbar utveckling undervisning tycks inte så mycket ha hänt. Med dessa resultat i min hand upplever jag att hållbar utveckling inte genomsyrar all undervisning så som Baltic 21 uttrycker. Jag önskar att politiker skulle ta fasta på dokumentet Baltic 21 Education som uttryckligen uppmanar politiker på alla nivåer att ge tydliga signaler om hur viktigt hållbar utveckling är och att det bör skrivas in i skolan styrdokument. Förvisso finns hållbar utveckling inskrivet i vissa styrdokument idag men det skulle verkligen behöva preciseras och bli tydligare om man vill att alla lärare, även om de själva inte har något intresse av det, ska undervisa om hållbar utveckling.

Framtida studier

Det finns mycket kvar att undersöka på detta område. Framför allt tycker jag att en större studie med flera svaranden och skolor med mer praktiska linjer behövs. En studie av hur elever uppfattar undervisningen i hållbar utveckling vore också intressant och skulle förmodligen öka förståelsen av vad och hur man bör undervisa om hållbar utveckling för ungdomar. En tredje studie som skulle kunna tjäna till att öka förståelsen och vikten av hållbar utveckling är att studera vad näringsliv och andra instanser utanför skolan har för syn på vad elever bör veta om hållbar utveckling när de slutar skolan, både i ett perspektiv som medarbetare och som konsument.

Det vore också intressant att se om det finns något undervisningsmaterial för lärare i olika ämnen att ta hjälp av i undervisningen om hållbar utveckling och hur lärarna skulle vilja att ett sådant material skulle se ut. Om detta material inte finns tror jag att det skulle vara en stor vinst att utarbeta ett, om man är intresserad av att öka undervisningen om hållbar utveckling på gymnasieskolan.

Reliabilitet och validitet i enkätundersökningen, överväganden vid tolkning av resultat

På grund av den låga svarsfrekvensen kan inte denna undersökning ses som ett statistiskt underlag. Svaren är inte statistiskt säkerställda utan får ses som en fingervisning om hur lärare på olika skolor uppfattar enkätens frågor om hållbar utveckling. Man kan till undersökningens fördel dock konstatera att de lärare som svarat är ett representativt urval av alla de lärare som undervisar på skolorna.

Även om det fanns möjlighet att komplettera sina svar kan man inte bortse från det faktum att fasta/slutna svarsalternativ kan leda in de svarande på andra tankar än om de hade fått svara fritt på frågorna. Dock är alternativet att bara ha öppna frågor inte realistiskt då man skulle få ett allt för omfattande och svåranalyserat material att bearbeta. Jag tror ändå att vinsten med att ha en generaliserande enkät jämför med att ha exempelvis intervjuer är stor. Vid intervjuer är det omöjligt att få samma stora antal svarande som vid en enkätundersökning.

Enkäten skickades via e-post till alla lärare på en skola. Att svara på enkäten som fanns bifogad i mailet var frivilligt. Enkätens resultat skulle kunna ha påverkats av att de som är mer insatta i hållbar utveckling och tycker att det är viktigt i större grad valde att svara.

Litteraturlista

- Andersson, Magnus och Lindgren, Tomas (2006) *Vem ska undervisa i hållbar utveckling i gymnasieskolan?* Lärarexamensarbete, Institutionen för lärarutbildning, Uppsala
- Björneloo, Inger (2007) *Innebörder av hållbar utveckling, En studie av lärares utsagor om hållbar utveckling* Göteborg Göteborgs universitetstryckeri
- Björneloo, Inger och Nyberg Eva (2007) *Drivers and Barriers for Implementing Learning for Sustainable Development in Pre- school thought Upper secondary and teacher Education* Paris Frankrike
- Brundtland, Gro Harlem (1988) *Vår gemensamma framtid* (rapport från världskommissionen för miljö och utveckling under ordförandeskap av Norges stadsminister Gro Harlem Brundtland), Bertil Hägerhäll (red.) Stockholm Prisma: Tiden
- Colnerud, Gunnel och Granström, Kjell (1996) *Kompetensutveckling och lärande, om tre olika former för lärares fortbildning och utveckling*. Linköpings universitet, Linköping: LJ foto & montage
- Combes, Bernard P. Y. (2005) *The United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014): Learning to Live Together Sustainably*, Applied Environmental Education & Communication, 4:3, 215 – 219
- Corell, Elisabeth och Söderberg Henriette (2005) *Från miljöpolitik till hållbar utveckling*. Malmö: Liber
- Dobson, Andrew (1996) *Environment sustainabilities: An analysis and a typology*, Environmental Politics, 5:3, 401 - 428
- Ekborg, Margareta (2002) *Naturvetenskaplig utbildning för hållbar utveckling?* Göteborg: ACTA Universitatis Gothoburgensis
- Jakobsson Tobias (2006) eValuering 2.1 www.evaluering.se
- IUCN, UNEP, WWF (1993) *Omsorg om jorden* Smedjebacken: Smegraf
- Lindgren, Karin (2003) *Fortbildning kvittas bort Skolvärlden* nummer 2 sidan 9 2003

Lindhe, Valdy & Östman, Leif (2006). *Miljö och hållbar utveckling inom forskning och utbildning. En sammanställning av pågående och avslutad forskning vid Institutionen för Lärarutbildning*. Uppsala universitet. Rapport 2006:1

Myndigheten för skolutveckling (2005), *Utmärkelsen skola för hållbar utveckling – En livsviktig inbjudan till din skola* Kalmar: Lenanders grafiska

Naturvårdsverket, (1999) *Miljöundervisningen - så har den utvecklats* Uppsala: Naturvårdsverkets reprocentral

Regeringskansliet (2002) *An Agenda 21 for Education in the Baltic Sea Region – Baltic 21 E Baltic 21 Series No 2/02* Publikationsnummer U02.08

SOU (2004:104), *Att lära för hållbar utveckling, Betänkande av Kommittén för utbildning för hållbar utveckling* Statens offentliga utredningar, Utbildningsdepartementet

Skolverket, (2002) *Hållbar utveckling i skolan, Miljöundervisning och utbildning för hållbar utveckling i svensk skola* Sundbyberg: S-M Ewert AB

Skolverket (2006) *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94: gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, den kommunala vuxenutbildningen, statens skolor för vuxna och vuxen utbildningen för utvecklingsstörda*. Stockholm: Skolverket/ Fries

Skolverket (2007a)

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&skolform=21&infotyp=2&id=21> (information hämtad 2007.12.20)

Skolverket (2007b)

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=5&skolform=21&id=3754&extraId=>(information hämtad 2007.12.20)

Skolverket (2007c)

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=5&skolform=21&id=3203&extraId=>(information hämtad 2007.12.20)

Skolverket (2007d)

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=8&skolform=21&id=NK&extraId=>(information hämtad 2007.12.20)

Skolverket (2007e)

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=8&skolform=21&id=RE&extraId=> information hämtad 2007.12.20)

Skolverket (2007 f)

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=8&skolform=21&id=RE&extraId=> (information hämtad 2007.12.20)

Skolverket (2007g)

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=8&skolform=21&id=RE&extraId=> (information hämtad 2007.12.20)

Skolverket (2007h)

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=8&skolform=21&id=RE&extraId=> (information hämtad 2007.12.20)

The Global Development Research Center (2007) <http://www.gdrc.org/uem/ee/tbilisi.html>
Informationen hämtad 2007-11-28 (information hämtad 2007.11.05)

Trost, Jan (1994) *Enkätboken* Lund: Studentlitteratur

Valdy Lindhe och Leif Östman (2006), *Miljö och hållbar utveckling inom forskning och utbildning*
Universitetstryckeriet Uppsala universitet

Östman, Peter, Barrefors, Olof och Luksepp, Kalju, (2005), *A-kurs geografi, människan, resurserna, miljön, hållbar utveckling* Nacka: Liber

Bilaga 1

Studien genomfördes via Internet via ett webbformulär. Layouten var inte den samma när lärarna fyllde i enkäten, svarsalternativen var till exempel i rullistor (t.ex. alternativen i den andra frågan).
b. framför en fråga indikerar att den är en uppföljning på den tidigare frågan.

Hållbar utveckling

Jag skriver ett examensarbete om hållbar utveckling, det ska främst fokusera på behov och intresse för fortbildning inom området hos lärare på gymnasiet. Genom att fylla i den här enkäten kan du hjälpa mig att kartlägga detta behov.

Hållbar utveckling är ett komplext begrepp som är svårt att definiera tydligt. För att underlätta för dig som svarar ger jag här en kort definition. Det finns många förslag, Bruntlandkommissionen definierade 1987 Hållbar utveckling som:

"Hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra förutsättningarna för kommande generationer att tillfredsställa sina behov."

Man kan också uttrycka hållbar utveckling i ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. Alla dessa tre måste vara i balans för att ett samhälle kan anses ha en hållbar utveckling.

Är detta vad du lägger in i begreppet hållbar utveckling? Motivera gärna.

I vilka två ämnen har du din huvudsakliga undervisning?

Ämne 1

Biologi Data Ekonomi Engelska Estetiska ämnen Geografi Historia Idrott och hälsa kemi fysik/teknik Naturkunskap matematik religion Samhällsvetenskap Svenska Övriga språk Annat ämne

Ämne 2

Biologi Data Ekonomi Engelska Estetiska ämnen Geografi Historia Idrott och hälsa kemi fysik/teknik Naturkunskap matematik religion Samhällsvetenskap Svenska Övriga språk Annat ämne

Ämne 1 och ämne 2 kommer att dyka upp i flera av de kommande frågorna. Svara på dessa frågor utifrån ämnena så som du angivit dem ovan.

Hur länge har du arbetat som lärare?

Mindre än ett år

1-3 år

4-10 år

11-20 år

mer än 20 år

Hur väl bekant är du med begreppet hållbar utveckling?

Jag har hört begreppet

Jag har viss kunskap men inte tillräckligt för att undervisa om det

Jag har bra kunskap och kan tillräckligt för att undervisa om det

Jag har ett specialintresse för hållbar utveckling och är mycket engagerad

Vet ej

Vilket ansvar tycker du att följande ämnen borde ta för undervisningen kring hållbar utveckling?

	Inget ansvar	Lite ansvar	Mycket ansvar	Allt ansvar	Vet ej
Biologi					
Data					
Ekonomi					
Engelska					
Estetiska ämnen					
Geografi					
Historia					
Idrott och hälsa					
Kemi fysik/teknik					
Naturkunskap					
Matematik					
Religion					
Samhällsvetenskap					

Svenska
Övriga språk
Annat ämne

Bör vi undervisa om hållbar utveckling i gymnasieskolan?

Ja
Nej
Ingen åsikt

b. Varför tycker du så?

Hur relevant tycker du det är att undervisa om hållbar utveckling i dina ämnen?

Inte relevant alls   Lite relevant   Relevant   Mycket relevant

Ämne 1
Ämne 2

Hur ofta brukar du beröra hållbar utveckling i din nuvarande undervisning?

Inte alls   Någon enstaka gång   Ganska ofta   Ofta

Ämne 1
Ämne 2

Är du intresserad av att förändra din nuvarande undervisning för att införa fler moment rörande hållbar utveckling?

Ämne 1

Nej det är inte relevant i mitt ämne
Nej jag har redan tillräckligt med undervisning om hållbar utveckling
Exempelvis texter om aktuella händelser.
Ja, i mån av tid men annan ämnesundervisning har högre prioritet
Ja, som ett viktigt inslag i min undervisning.
Ja, hållbar utveckling ska vara utgångspunkten för all undervisning i detta ämne

Ämne 2

Nej det är inte relevant i mitt ämne
Nej jag har redan tillräckligt med undervisning om hållbar utveckling

Exempelvis texter om aktuella händelser.

Ja, i mån av tid men annan ämnesundervisning har högre prioritet

Ja, som ett viktigt inslag i min undervisning.

Ja, hållbar utveckling ska vara utgångspunkten för all undervisning i detta ämne

Fick du någon undervisning om hållbar utveckling under din lärarutbildning?

Nej

Ja men inte tillräckligt

Ja tillfredställande

Vet ej

Om ja, hur var utbildningen upplagd och hur lång tid omfattade den?

Har du fått någon fortbildning om hållbar utveckling?

Nej

Ja men inte tillräckligt

Ja tillfredställande

Vet ej

Om ja, hur var fortbildningen upplagd och hur lång tid omfattade den?

Önskar du fortbildning om hållbar utveckling?

Ja

Nej

Vet ej

b. Hur skulle du vilja att en eventuell fortbildning var upplagd?

Om antalet timmar till fortbildning är den samma som idag, skulle du vilja lägga dessa på hållbar utveckling?

Ja, alla

Ja, men inte alla

Ja, några få

Nej, jag vill inte avvara några av dessa timmar

Vet ej

Vad anser du att du behöver lära dig mer om inom hållbar utveckling? (kryssa gärna för flera alternativ)

Arbetsätt för hur jag kan integrera hållbar utveckling i min undervisning

Faktakunskap kring hållbar utveckling

Hur jag teoretiskt kan integrera hållbar utveckling i mina ämnen

Hur jag motiverar mig själv och mina elever att se att hållbar utveckling är viktigt

Annat

Inget, jag anser att jag kan tillräckligt

(Vet ej)

b. Om du kryssat i alternativet "annat", ange gärna vad:

Vilka arbetsformer brukar du använda när du undervisar om hållbar utveckling? (kryssa gärna för flera alternativ)

Integrerat i övrig undervisning

I separata projekt

Enstaka föreläsningar

Eleverna får själva söka fakta

Andra arbetsformer

Undervisar inte om hållbar utveckling

b. Om du kryssat i alternativet "andra arbetsformer", ange gärna vilka:

När du undervisar om hållbar utveckling, var får eleverna sin faktakunskap ifrån? (kryssa gärna i flera rutor)

Dig

Läroböcker

Internet

Tv/film

Tidningar

Andra källor

b. Om du har kryssat i alternativet "andra källor", ange gärna vilka

Samarbetar du med andra lärare kring hållbar utveckling?

Ja

Nej

b. Om du svarat ja på frågan ovan, ge gärna exempel på hur detta samarbete kan se ut, vilka ämnen är det som samarbetar?

TACK FÖR HJÄLPEN

Om du har något som du vill lägga till dina svar eller något annat som rör studien eller hållbar utveckling så går det bra att skriva det i fältet nedan.

Dina svar är anonyma, och kan på intet sätt spåras. (Läs mer om detta i Integritetspolicyn).

Bilaga 2 en bild av hur evaluering ser ut.

VÄLKOMMEN!

Jag skriver ett examensarbete om hållbar utveckling, det ska främst fokusera på behov och intresse för fortbildning inom området hos lärare på gymnasiet. Genom att fylla i den här enkäten kan du hjälpa mig att kartlägga detta behov.

HÅLLBAR UTVECKLING

Hållbar utveckling är ett komplext begrepp som är svårt att definiera tydligt. För att underlätta för dig som svarar ger jag här en kort definition. Det finns många förslag, Bruntlandkomisionen definierade 1987 Hållbar utveckling som:

"Hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra förutsättningarna för kommande generationer att tillfredsställa sina behov."

Man kan också uttrycka hållbar utveckling i ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. Alla dessa tre måste vara i balans för att ett samhälle kan anses ha en hållbar utveckling.

Är detta vad du lägger in i begreppet hållbar utveckling? Motivera gärna.

I vilka två ämnen har du din huvudsakliga undervisning?

Ämne 1

(Välj ett alternativ i lista)

Ämne 2

(Välj ett alternativ i lista)

Ämne 1 och ämne 2 kommer att dyka upp i flera av de kommande frågorna. Svara på dessa frågor utifrån ämnena så som du angivit dem ovan.

Hur länge har du arbetat som lärare?

(Välj ett alternativ i lista)